

section of the two cultures and the two theatrical forms, and which is therefore a separate and complete creation.'

Pavis vermeldt hier niet het werk van Peter Brook die in dit rijtje zou thuishoren en die met zijn *Mahabharata* de meest opgemerkte en wellicht meest besproken interculturele voorstelling gemaakt heeft. Misschien omdat het precies over deze voorstelling is dat Bharucha een berucht geworden analyse geschreven heeft (het maakt deel uit van de drie in het Nederlands vertaalde artikelen). Bharucha laat zien hoe economische ongelijkheid, gebrek aan vertrouwde met de Indische filosofische traditie en een westerse multiculturele ideologie geleid hebben tot 'een van de meest flagrante (en geslaagde) voorbeelden van toe-eigening van de Indiase cultuur in de afgelopen jaren.' Het is een vernietigend oordeel over een regisseur die al jarenlang een multiculturele artistieke dialoog probeert te ontwikkelen. In zijn radicaliteit is het opstel vooral een eye-opener voor het goed bedoelende maar vaak weinig doordachte westerse multiculturalisme. De toe-eigeningsmechanismen die Bharucha analyseert in Brooks werkmethode moeten ons genezen van een al te grote naïviteit.

Het sterke van Bharucha's analyses is dat hij erop wijst dat achter het culturele verschil meestal een economische ongelijkheid schuilgaat. Hij beschouwt de tegenstelling tussen de Eerste Wereld en de Derde Wereld (en de Derde Wereld in de Eerste!) nog steeds als een van

de belangrijkste tegenstellingen van deze tijd. Deze tegenstelling buiten beschouwing laten 'speelt niet alleen het wereldkapitalisme in de kaart, maar ook de vertegenwoordigers van postmoderne academies met hun neiging culturele verschillen hoger aan te slaan dan economische tegenstellingen.' Terwijl het Westen het heeft over grensoverschrijdende initiatieven, moet de rest van de wereld moeite doen om een visum te bemachtigen om het Westen binnen te kunnen: 'Daar begint het intercultureel theater: tijdens het onderhandelen om de grens over te mogen, tijdens onze persoonlijke ontmoeting met de immigratieambtenaar. Daar moeten we beginnen met toneel te spelen, desnoods door te liegen.'

Van een kritiek op het interculturele theater verschuift het boek naar een onderzoek van de intraculturele mogelijkheden van het moderne Indische theater. Bharucha concentreert zich in zijn theatrale en essayistische praktijk steeds meer op de veelheid van culturele praktijken in Indië zelf. Onderdeel van die zoektocht is een analyse van het sektarische denken in eigen land: 'Dit zou wel eens de meest "politieke" taak voor de kunstenaars, schrijvers en denkers in het India van vandaag kunnen zijn: het scheppen van nieuwe beelden, verhalen en talen om het geweld van onze tijd tegen te gaan. Het is niet genoeg om bepaalde voorbeelden van sektarisch of fundamentalistisch geweld op te tekenen; het is broodnodig om dit geweld door de bemiddeling van andere talen in iets

anders om te zetten.' Dat geldt niet alleen voor Indië. Op het ogenblik dat ik dit schrijf liggen de beelden van het sektarische geweld in Kosovo nog vers in het geheugen en worden we dagelijks geconfronteerd met het sektarische geweld in Oost-Timor. En is een wetenschappelijk onderzoek, in opdracht van de minister van Justitie, naar de relatie tussen criminaliteit en etnische afkomst ook geen vorm van symbolisch geweld, dat alleen al door zijn formulering de bevolking van een land opdeelt? Ook in Vlaanderen zijn andere verhalen en andere talen nodig. De reflectie op een interculturele theaterpraktijk kan daar een bijdrage toe zijn.

Erwin Jans

Rustom Bharucha, *Een visie uit Indië*.

Gedachten over theater, cultuur en politiek,

PassePartout Publications, Utrecht, 1998

De PPCahiers besteden aandacht aan opvattingen, werkwijzen, onderzoek en trainingmethoden van westerse en niet-westerse theatermakers.

Rustom Bharucha, *Theatre and the World*,

Routledge, 1993

Patrice Pavis, *The Intercultural Performance*

Reader, Routledge, 1996

(1) Stelling in een proefschrift van M.J. Fransen,

Technische Universiteit Delft, geciteerd in

De Morgen van 6.9.1999.

Talking 'bout my generation

Etcetera 67 (maart '99) was gewijd aan het thema van de generaties in de kunst.

Guy Cools reageert op het essay van Rudi Laermans, die op zijn beurt antwoordt.

Beste Rudi Laermans,

In volle voorbereiding van het seizoen 1999-2000 valt de nieuwe *Etcetera* in mijn bus. En met plezier stel ik vast dat het een themanummer is rond 'generaties'. Ik overweeg immers al een tijdje om dat thema centraal te stellen in mijn dansprogrammering van volgend seizoen, zoals in het huidige seizoen de relatie dans-tekst centraal stond. En ik vind het altijd plezierig wanneer dergelijke thema's ook elders opduiken en als dusdanig een klankbord zijn voor mijn eigen ideeën. Als organisator/programmatoren gaat het me immers nog minder dan de kunstenaar om originaliteit dan wel om de vinger aan de pols te houden van wat leeft in

het artistieke veld en dit zo adequaat mogelijk te vertalen naar het publiek.

Het themanummer opent met een boeiend en 'geestig' (in alle betekenissen van dat woord) geschreven artikel van jouw hand waarin je het generatie-'discours' definieert in hoofdzakelijk negatieve, oppositionele termen. De jongste generatie podiumkunstenaars, de 'zonen', construeren en cultiveren, volgens jou, het generatieconflict om een oedipale vadermoord te plegen op de vaders, in het Vlaamse podiumkunstenlandschap de generatie van 'de tachtigers', die ondertussen een monopolie hebben verworven op de institutionele en dus ook financiële middelen. Je verwerkt daarbij op handige wijze een sociologisch (Bourdieu) en psy-

choanalytisch (de klassieke Oedipus-mythe) be-gripenapparaat en kiest openlijk partij voor de gevestigde 'ouderen', die nog niet 'out' zijn, en tegen de organisatoren, de kunstencentra, de media en de jonge kunstenaars zelf, die zogenaamd het 'geloof in de potentie van de jongste generatie' tot mythische proporties verheerlijken om een inhoudelijke en esthetische evaluatie en discussie uit de weg te gaan.

Je argumentatie is niet helemaal onterecht maar blijft mijns inziens toch te veel een louter academisch en theoretisch construct dat voorbijgaat aan de onderliggende veldmechanismen. Daarom ter aanvulling enkele bedenkingen vanuit mijn eigen praktijkervaring als organisator en producent.